

משפטים: אשר תשים לפניהם

פרשת משפטים עוסקת במשפטים הנוגעים לסדר החיים של היחידים: דיני עבדים ודיני שומרים, דיני נזיקין ודיני ממונות.

הפרשה נפתחת במלים: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם'. דהיינו, בפני כל אחד ואחד מהם. וכדברי רש"י על פי הגמרא: "אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפייהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" (רש"י כא א).

התפיסה הפשוטה של פרשת משפטים היא שהחוק לא נועד רק כדי להסדיר את החברה והמשפט, אלא הוא חובה אישית המוטלת על כל אחד ואחד מישראל באופן אישי. מוטל עליו לקיימה בפועל כאשר הדבר נוגע אליו מעשית, וכאשר הדבר אינו מחייב מבחינתו, עליו ללמוד וללמד, לשאת באחריות כלפי הזולת, מצד הערכות ההדדית בין בני ישראל. וגם להפנים בעצמו את הערכים הגנוזים במצוה. גם אם אין הוא מקיימה בפועל, המשמעות הערכית והמוסרית שלה מוטלת עליו באותה מידה. ה'קיום' אינו נוגע רק למעשה המצוה, אלא גם לטעמה, נימוקיה והמשמעויות הנובעות ממנה.

ניטול לדוגמה את מערכת המצוות הפותחת את פרשת משפטים. פרשת עבדים. פרשה זו אינה נוגעת לכאורה לכל אדם בישראל, אלא רק לאדון המעסיק עבד ואמה. מזה דורות רבים אין למצוות אלו מימוש כלל, שהרי אין דיני עבד עברי נוהגים בישראל מאז שבטלו היובלות בסוף ימי בית ראשון. עם זאת, פרטים רבים מפרשיות אלו מוטלים כחובה מעשית, ועוד יותר מכך, כערך קיומי, על כל אדם ואדם מישראל.

כך לדוגמה, הצו 'שארה כסותה ועונתה לא יגרע' מתייחס בפשוטו של מקרא רק לחובת האדון המייעד את אמתו לנישואין לו או לבנו. אולם, במסכת כתובות הוא מהווה בסיס לכל ההלכות המסדירות את חובות האיש לאשתו בנישואין. מן האמה למדים בבנין אב או בקל וחומר את היקף הזכויות המגיעות לכל אשה בת חורין בישראל. האחריות לזכויותיה של אשה בישראל מתעצמת עוד יותר מדרשת חז"ל על הפסוק 'אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו'. משם למדים, שאם העבד היה נשוי לאשה בת חורין, אדוניו חייב לא רק במזונותיו אלא גם במזונות אשתו ובניו. נמצאנו אומרים, שחז"ל דלו מפסוקי העבד לא רק את משפטי העבדים, אלא ערך כללי ומחייב לכל אדם ואדם – כפי שמקבל על עצמו עד עצם היום הזה כל חתן בכל חופה וחופה בישראל: 'ואנא אפלה ואזון ואפרנס ואכלכל ואסובר יתיכיל... כהלכות גוברין יהודאין'. פרשת עבד עברי התקבלה כיסוד להלכות גוברין יהודאין.

יש מסדרי קידושין המברכים בעת נתינת הכתובה מן החתן לכלה, שלא יזדקקו לה לעולם. הם מתכוונים בדרך כלל להיבט המשפטי-ממוני של הכתובה, שבא לידי ביטוי רק בעת פירוק הנישואין. אולם נראה שיפה עושים אלו הרואים בכתובה לא רק הסכם ממון עתידי ובטוחה לעת צרה, אלא גם כתב התחייבות והדרכה לחיי הנישואין עצמם. עד כדי כך שממסגרים ותולים אותה בבית. בכך הם מבטאים את העובדה שההתחייבויות שמקבלים עליהם בני הזוג מתחת לחופה אינם 'חובות עתידיים' אלא מצוות מעשיות המדריכות את חייהם בכל יום ויום מחיי נישואיהם.

יתר על כן, על פי דברי רש"י שהובאו לעיל, לא די למסור לחתן ולכלה את ההלכות הבסיסיות ולהודיעם את החובות המשפטיות המושגות עליהם. חובה היא 'להבינם טעמי הדבר ופירושו', למען ייטיבו להבין את המשמעות של ההתחייבויות המעשיות והמוסריות המוטלות עליהם ועל פיהן עליהם לכוון את ביתם.

מן הפרשיה הזאת, העוסקת בדיני עבדים, למדים באופן פרדוקסלי גם את הערך המוסרי והרעיוני של ההתנגדות לעבדות. רציעת אנו של העבד המבקש להשאר אחרי כלות שש השנים בבית אדוניו, מביעה את הביקורת של התורה על כך שאדם מבקש להיות עבד לאדם אחר, גם אם זה מרצונו החופשי. אדם מישראל צריך לשאוף להיות בן חורין משעבוד אדם, כדי להיות חפשי לפעול כעבד ה' עלי אדמות. אצל האמה העבריה לא ניתנת כלל אפשרות להמשך העבדות. העבדות שלה מסתיימת לכל המאוחר בכלות שש השנים. או קודם לכן, כשמגרעת מפדיונה ויוצאת, או על ידי נישואין.

גם כאן ההיבט המשפטי – חוקי אינו תכלית הפרשיה כולה. מאחרי המצוה וההלכות הפרטיות של דין עבד עולם והלכות אמה עבריה, עומדת תפיסת עולם שלמה של ערך החרות, שמצטרפת יפה לפרשיות הקודמות, הכלל-לאומיות, של יציאת מצרים. סיפור יציאת מצרים אינו רק סיפור המאורעות ההיסטוריים

של ראשית כינונו של עם ישראל, אלא גם ערך מכונן בתרבותו של העם – ערך החרות. הזכר ליציאת מצרים' חוזר בעשרות מצוות בתורה, כתזכורת לכך שהעם יצא משעבוד לחרות עולם, על מנת להיות כשיר ופנוי, בגופו ובנפשו, לעבוד את ה'.

ברוח זו צריך להבין גם את תפיסת הנישואין בפרשת משפטים. הנישואין עבור האמה העבריה אינם שעבוד, אלא חרות. וכך הם אמורים להתפרש לא רק עבור עבדים אלא עבור כל אדם. בניגוד גמור לתפיסה העגומה של ג'ורג' מוסטקי, המגדיר את האהבה כבית כלא, בשירו הידוע 'את חרותי': "בגדתי בכך חרותי הטובה / אל הכלא פסעתי בצער / אל הכלא החם אשר שמו אהבה / נאספתי כמו נער / וסוהרת יפה בתנועה רחבה / נעלה את השער". פרשת משפטים מלמדת ערך הפוך – הנישואין הם מימוש החרות! הם המסגרת שבה מתאפשר לאדם, לאיש כלאשה, להשתחרר משעבודים חיצוניים ולהיות הם עצמם, במלוא חרותם – עבדי ה'.